

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»

Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра політичних наук і права

**Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять
з дисципліни «Політичні партії та виборчі системи»**

Укладачі:

Ростецька С. І.
д. політ. н., доц.;
Швець С. Л.,
к. політ.н., асист.

УДК 342(100)(075.8)

Рецензенти:

Польовий Микола Анатолійович – доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та державного управління Донецького національного університету імені Василя Стуса

Проноза Інна Іванівна - кандидат політичних наук, старший викладач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Методичні рекомендації для підготовки до практичних занять з дисципліни «Політичні партії та виборчі системи» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія»]. Укладачі: Ростецька С. І., Швець С. Л. ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. Ун-т імені К. Д. Ушинського». Одеса: Вид-во «Університет Ушинського». 2021. 32 с.

Методичні рекомендації укладені відповідно до Освітньо-професійної програми «Політологія» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». У рекомендаціях висвітлені основні завдання до практичних занять здобувачів зазначеного профілю відповідно до сучасних тенденцій освітнього процесу в закладі вищої освіти.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
1.1. Опис навчальної дисципліни	8
1.2. Структура навчальної дисципліни	9
1.3. Критерії оцінювання	10
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ»	13
<i>2.1. Змістовий модуль 1. Політичні партії та партійні системи</i>	13
<i>2.2. Змістовий модуль 2. Вибори та виборчі системи</i>	19
ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДО ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ	25
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29

ПЕРЕДМОВА

Наукова діяльність у закладах вищої освіти є невід’ємною складовою освітньої діяльності та здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Здобувачі вищої освіти є суб’єктами наукової та інноваційної діяльності, тому широкий вибір форм організації науково-дослідної роботи має велике значення для створення у закладі вищої освіти атмосфери творчості. Залучення їх до наукових досліджень сприяє формуванню таких компетентностей, як здатність до абстрактного мислення, вчитися і оволодівати сучасними знаннями, бути критичним і самокритичним, працювати в команді тощо.

Мета навчальної дисципліни: аналіз сутності демократичних виборів, типів виборчих систем, дослідження світового досвіду формування виборчих систем на прикладах країн світу та формування теоретичних знань і практичних навичок, щодо якісних та кількісних характеристик політичних партій та партійних систем.

Передумовою з вивчення навчальної дисципліни «Політичні партії та виборчі системи» здобувачі мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Загальна теорія політики», «Прикладна політологія», «Політична культура та ідеології», «Політична соціологія», «Політична психологія».

Очікувані результати навчання:

I. У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

- сутність «політичних партій», «партійних систем», основні типи та функції;
- механізми формування політичних партій, основні ідеології

- специфіку розвитку політичних партій в перехідних суспільства та трансформації партій і партійних систем в сталих суспільствах (як демократичних, так і тоталітарних);
- тенденції розвитку партій та партійних систем в ХХІ ст.
- місце виборчої кампанії в політичному житті суспільства;
- основні напрями, тенденції та ключові аспекти електоральних технологій;
- базові принципи, методи, прийоми роботи виборчого штабу з виборцями, конкурентами, агітаторами;

вміти:

- здійснювати аналіз виникнення і трансформації партій, партійних систем;
- з'ясовувати причинно-наслідкові зв'язки в політичних подіях, аналізувати матеріал в певній системі, порівнювати кількісні показники ефективної діяльності партій окремих країн і партій сучасної України;
- давати критичну оцінку діяльності політичних партій, їх впливу на політичну систему;
- виконувати політико-організаційні, експертні та консультаційні функції які стосуються виборів на різних рівнях політичної системи країни.
- визначати проблеми та цілі виборчої кампанії, оптимальні шляхи її проведення, здійснювати аналіз конкурентів і виборців;
- вибирати оптимальну стратегію позиціонування кандидата чи політичної партії; готувати аналітичні й інформаційні матеріали, прес-релізи у ході виборчої кампанії.

Міждисциплінарні зв'язки: «Загальна теорія політики», «Прикладна політологія», «Політична культура та ідеології», «Політична соціологія», «Політична психологія».

Згідно з навчальним планом підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» дисципліна «Політичні партії та виборчі системи» є обов'язковою для здобувачів четвертого року навчання (7 семестр).

РОЗДІЛ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Модулів – 1	Освітньо-професійна програма: Політологія	Мова навчання: українська	
Змістових модулів – 2		Рік навчання:	
		4-й	
Індивідуальне науково- дослідне завдання: презентація	Спеціальність: 052 Політологія	Семестр:	
Загальна кількість годин – 150		7	
Тижневих годин для денної форми навчання:		Лекції	
	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	22 год.	Практичні, семінарські

аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 6	52 год.	
	Самостійна робота	
	56 год.	
	Індивідуальні завдання:	
	20 год.	
	Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання – 42 / 58%

1.2. . Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		Л	П	Л	Інд	С.р		Л	П	Л	Інд	С.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1 Політичні партії та виборчі системи												
Змістовий модуль 1. Політичні партії та партійні системи												
Тема 1. Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення.	8	2	2		1	3						
Тема 2. Сутність та функції політичної партії.	5		2		1	2						
Тема 3. Структура політичної партії.	7	2	2		1	2						
Тема 4. Типологія політичних партій.	6		2		1	3						
Тема 5. Правове-регулювання діяльності політичних партій.	10	2	4		1	3						
Тема 6. Ідеологія політичних партій.	8		4		1	3						
Тема 7. Фінансування політичних партій.	7	2	2		1	2						

Тема 8. Політичні технології у діяльності політичних партій.	6		2		1	3						
Тема 9. Партійні системи.	7	2	2		1	2						
Разом за змістовним модулем 1.		10	22		9	23						
Змістовий модуль 2. Вибори та виборчі системи												
Тема 10. Сутність сучасних політичних виборів.	8	2	2		1	3						
Тема 11. Виборче право та його відповідальність за його порушення	8		4		1	3						
Тема 12. Виборча кампанія та виборчий процес.	10	2	4		1	3						
Тема 13. Виборчий менеджмент і характеристика виборчого штабу	6		2		1	3						
Тема 14. Стратегія і тактика виборчої кампанії.	8	2	2		1	3						
Тема 15. Сучасні технології політичної боротьби.	6		2		1	3						
Тема 16. ЗМІ та соціальні мережі у виборчій кампанії.	8		4		1	3						
Тема 17. Загальна характеристика та елементи виборчих систем.	8	2	2		1	3						
Тема 18. Типи виборчих систем.	12	4	4		1	3						
Тема 19. Виборчі системи країн світу.	6		2		1	3						
Тема 20. Референдуми та плебісцити	6		2		1	3						
Разом за змістовним модулем 2.	86	12	30		11	33						
Усього годин.	150	22	52		20	56						

1.3. Критерії оцінювання

1. Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем.
	1 бал	Оцінюється робота здобувача, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування)

		викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
	2 бали	Оцінюється робота здобувача, який відтворює значну частину навчального матеріалу, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації. Розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, студентом допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
	3 бали	Оцінюється робота здобувача, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач не виконав завдання самостійної роботи.
	1 бал	Оцінюється робота здобувача, який не в змозі виконати більшості завдань самостійної роботи, не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) виконує окремі завдання самостійної роботи.
	2 бали	Оцінюється робота здобувача, який виконав значну частину самостійної роботи, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації. Розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, здобувачем допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
	3 бали	Здобувач у повному обсязі виконав завдання самостійної роботи, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
Поточний тестовий контроль	0 балів	Здобувач не відповів на жодне тестове питання
	1	Здобувач дав правильні відповіді від 1 до 5 питань.
	2	Здобувач дав правильні відповіді від 6 до 10 питань.
	3	Здобувач дав правильні відповіді від 11 до 15 питань.
	4	Здобувач дав правильні відповіді від 16 до 20 питань.
	5	Здобувач дав правильні відповіді від 20 до 25 питань.
Індивідуальне навчально-дослідне	0 балів	Завдання не виконано.
	1-3	Завдання виконано формально, стандартними книжковими фразами, без

завдання	бали	власних роздумів. Не своєчасно, присутні помилки, відсутня логіка та грамотність суджень.
	4-7 балів	Завдання виконано у повному обсязі, але допущені окремі неточності. Логіка викладу присутня, однак не вистачає ілюстрації отриманих узагальнень, або ж їх обґрунтування. Висновки аргументовані, однак, узагальнення не зовсім відповідають отриманим результатам.
	8-10 балів	Завдання виконано у повному обсязі, без помилок. Відповідність теоретичним положенням, обґрунтованість позиції, факти, результати досліджень подаються у логічній послідовності. Висновки логічні, аргументовані, повні, вказують на виявлені закономірності.
Контрольна модульна робота	0 балів	Здобувач не відповів на жодне тестове питання
	1	Здобувач дав правильні відповіді від 1 до 5 питань.
	2	Здобувач дав правильні відповіді від 6 до 10 питань.
	3	Здобувач дав правильні відповіді від 11 до 15 питань.
	4	Здобувач дав правильні відповіді від 16 до 20 питань.
	5	Здобувач дав правильні відповіді від 21 до 25 питань.
	6	Здобувач дав правильні відповіді від 25 до 30 питань.
	7	Здобувач дав правильні відповіді від 31 до 35 питань.
	8	Здобувач дав правильні відповіді від 36 до 40 питань.
	9	Здобувач дав правильні відповіді від 41 до 45 питань.
10	Здобувач дав правильні відповіді від 46 до 50 питань.	

2. Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Бали	Критерії
0 балів	Відповіді на запитання відсутні.
1-5 балів	Відповіді на запитання неповні, невпевнені. Відсутні приклади практичного використання.
6-10 балів	Здобувач не вміє логічно думати, робити власні висновки. Відповіді на запитання формальні, книжкові. Не наведено прикладів практичного використання в освітньому процесі
11-15 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях. Здобувач намагається робити власні висновки, наводить приклади практичного використання в освітньому процесі.
16-20 балів	Здобувач уміє розмірковувати, робити власні висновки. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання.

4. Засоби діагностування результатів навчання

Контрольна модульна робота, усне опитування, проміжний тестовий контроль, самостійна робота, індивідуальні навчально-дослідні завдання (презентація), екзамен.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ВИБОРЧІ СИСТЕМИ»

2.1. Змістовий модуль 1. Політичні партії та партійні системи

Тема 1. Етапи історичного розвитку політичних партій та причини їх виникнення.

Питання для обговорення

1. Історія та теорія політичних партій. Етапи історичного розвитку партій.
2. Теорія кризи партії та її інтерпретація.
3. Партії і політична система суспільства.
4. Сучасні дослідження політичних партій. Внесок українських вчених у розвиток партології.

Практичні задачі

1. Дайте оцінку актуальності «залізного закону» Р. Міхельса на сучасному етапі діяльності партій в сучасній Україні.
2. Визначте ідеї М. Дюверже та Дж.Сарторі, що отримали статус як законів, теорій, гіпотез?
3. Охарактеризуйте концепції Дж. Сарторі та А. Лейпхарта.
4. Визначить передумови становлення та розвитку української партології та розкрийте сутність концепції партій як суб'єктів державної влади В. Липинського.

Теми доповідей та рефератів

1. Особливості формування теорія політичних партій у Сполучених Штатах Америки.
2. «Проект Джанди».

Логічні завдання та проблемні запитання

1. У чому, на думку А. де Токвіля, полягав небезпечний характер діяльності партій? Чи актуальна його позиція для сьогодення у функціонуванні партій? Обґрунтуйте відповідь.
2. Оцініть значення теорій політичних партій 1920-1930-х рр. для розвитку сучасної науки.
3. Які питання у дослідженні партій набувають особливої актуальності на сучасному етапі теорії політичних партій?
4. Хто з вчених, на Ваш погляд, вніс найбільший внесок у розвиток української партології?
5. Проаналізуйте причини відсутності ефективної теорії політичних партій в сучасній Україні.

Література: [1, 3, 18-20].

Тема 2. Сутність та функції політичної партії.

Питання для обговорення

1. Основні підходи до визначення поняття «політична партія». Інституційні ознаки політичної партії.
2. Індикатори політичних партій: організованість, залученість, узгодженість, автономія, проблемна орієнтація, класовість, партійна програма, стратегія і тактика, місце в системі влади, інситуалізація.
3. Функції політичних партій у політичній системі суспільства.

Контрольні запитання

1. Визначить поняття «політична партія». Назвіть основні ознаки політичних партій.
2. Коли починають виникати політичні партії? Чим зумовлена їхня поява?

3. Назвіть основні етапи формування політичних партій.
4. Проаналізуйте причини популяризації політичних партій на початку ХХ ст.

Теми доповідей та рефератів

1. Етапи історичного розвитку політичних партій.
2. Джерела та напрями трансформації політичних партій.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Прокоментуйте вислів М. Дюверже «Режим без партій – це режим без демократії».
2. Порівняйте роль політичних партій у демократичних та недемократичних політичних системах.
3. Визначить, які політичні партії пройшли класичні етапи у своєму розвитку.

Література: [1 - 3, 12, 15, 16].

Тема 3. Структура політичної партії.

Питання для обговорення

1. Організаційні моделі політичної партії: класичні та сучасні підходи.
2. Внутрішньопартійна демократія: сучасні проблеми та тенденції вирішення.
3. Суть поняття партійне керівництво. Типи партійного керівництва.
4. Теорія коаліцій.

Теми доповідей та рефератів

1. М. Дюверже про роль організації в діяльності політичних партій.
2. А. де Токвіль про американські політичні партії.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Використовуючи систему критеріїв класифікації політичних партій, визначить тип Ліберально-демократичної партії Японії, Християнськодемократичного союзу ФРН, Австрійської народної партії, Партії центру Швеції.
2. Розкрийте зміст класифікації партій в посткомуністичних країнах. Які, на Ваш погляд, є найбільш оптимальними для використання у спробі типологізації партій в сучасній Україні?

3. Дайте стислу характеристику правлячих, проурядових і опозиційних партій в країнах Західної Європи (оберіть мінімум три країни).

Література: [7, 9, 13-16].

Тема 4. Типологія політичних партій.

Питання для обговорення

1. Формування системи критеріїв типологізації політичних партій.
2. Функціональний та організаційний виміри класифікаційного поділу політичних партій
3. Альтернативні класифікації політичних партій.
4. Джерела та напрями трансформації партій.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте класифікацію політичних партій відповідно концепції А. де Токвіля.
2. Розкрийте сутність класифікації партій, сформульованої М. Вебером.
3. Визначить переваги та недоліки класифікації партій за ідеологічним критерієм.
4. Які політичні партії виділяв С. Коен?
5. Чим відрізняються кадрові та масові партії? Наведіть приклади визначених партій.
6. Які партії називають універсальними? Розкрийте зміст переваг та недоліків універсальних політичних партій.
7. Назвіть найбільш відомі класифікації партій альтернативного спрямування

Література: [1-6, 18-20].

Тема 5. Правове-регулювання діяльності політичних партій.

Питання для обговорення

1. Законодавство України щодо діяльності політичних партій.
2. Політико-адміністративні засади діяльності політичних партій в Україні.
3. Політичні посади в Україні. Розмежування адміністративних та політичних посад.

Теми доповідей та рефератів

1. Нормативно-правове забезпечення діяльності політичних партій у виборчому процесі.
2. Напрями реформування регулювання функціонування політичних партій в Україні.

3. Політичні посади та посади державних службовців у системі центральних органів виконавчої влади.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Прокоментуйте вислів Вольтера «Свобода полягає в тому, щоб залежати тільки від законів».
2. Сформулюйте рекомендації щодо вдосконалення нормативноправової бази функціонування політичних партій в Україні.
3. Яким чином співвідносяться політичні та адміністративні посади? У чому полягає різниця між ними?

Література: [1, 3, 8-15, 18-20].

Тема 6. Ідеологія політичних партій.

Питання для обговорення

1. Політична ідеологія: різновиди та особливості.
2. Ідеологія радикальних політичних об'єднань.
3. Ідеологія центристських політичних об'єднань.
4. Основні принципи створення партійних програм.
5. Особливості ідеологічної ідентифікації політичних партій в Україні.

Теми доповідей та рефератів

1. Різновиди сучасних політичних ідеологій.
2. Структура політичної ідеології.
3. Специфіка створення передвиборної програми партії.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Прокоментуйте вислів Б. Дізраелі «У того, хто в шістнадцять років не був лібералом, немає серця; у того, хто не став консерватором до шістдесяти, немає голови».
2. Здійсніть порівняльний аналіз англійської та французької традицій в ідеології консерватизму.
3. Проаналізуйте діяльність та здобутки провідних ліберальних партій сучасності.
4. Визначить особливості створення політичної ідеології.

5. Використовуючи творчий підхід та рекомендації, запропонуйте власну програму політичної партії.

Література: [2, 3, 13, 16, 18-20].

Тема 7. Фінансування політичних партій.

Питання для обговорення

1. Демократичні стандарти фінансування політичних партій.
2. Прозорість фінансів партій.
3. Світовий досвід фінансування політичних партій.
4. Практика фінансової діяльності партій у сучасній Україні.

Теми доповідей та рефератів

1. Особливості фінансування політичних партій у виборчому процесі.
2. Європейські стандарти фінансування політичних партій: компаративний аналіз.
3. Фанрайзинг як сучасна технологія фінансування діяльності політичної партії.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Прокоментуйте вислів французького дослідника К. Лейрі: «При демократії більше, ніж при будь-якому іншому устрої, гроші є нервом політики».
2. Виокремить основні недоліки української системи фінансування політичних партій та запропонуйте систему удосконалення.

Література: [2, 5, 11-17, 20].

Тема 8. Політичні технології у діяльності політичних партій.

Питання для обговорення

1. Специфіка застосування політичних технологій у роботі партій.
2. Особливості побудови іміджу політичної партії та її репутації.
3. Девіантні технології у діяльності політичних партій.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Визначить специфіку застосування пропаганди та агітації. Чи використовують сучасні партії у своїх діяльності методи пропаганди? Оцініть ефективність методів пропаганди та агітації у виборчих кампаніях в сучасній Україні.

2. Наведіть приклади найбільш вдалих та результативних піар-акцій у роботі партій сучасної України.
3. Проаналізуйте права та обов'язки ЗМІ у державі: європейський та вітчизняний досвід. Яку роль виконують партійні ЗМІ у діяльності партії?
4. Займаючи посаду партійного прес-секретаря, Вам необхідно презентувати участь Вашої партії у благодійному проекті. За допомогою яких заходів розкриття цієї теми принесе партії якомога більше політичних дивідендів?

Література: [1-6, 18].

Тема. 9. Партійні системи.

Питання для обговорення

1. Наукові підходи до трактування феномену «партійна система». Сучасні підходи до типологізації партійних систем.
2. Функції партійних систем та їхній взаємозв'язок з виборчою системою.
3. Способи визначення конфігурації партійних систем: використання емпіричних досліджень масового виборця; аналіз думки експертів; аналіз елементів партійної системи.

Теми доповідей та рефератів

1. Критерії типологізації партійних систем.
2. Вплив виборчої формули на формування партійної системи в Україні.
3. Типологія партійних систем С. Волінеца.

Логічні завдання та проблемні запитання

1. Прокоментуйте вислів американського транзитолога Адама Пшеворського, який писав, що «демократія – це система, за якої партії програють вибори, проте цей програш не є ні ганьбою, ні злочином».
2. Порівняйте критерії типологізації партійних систем Дж. Сарторі та Ж. Блонделя.
3. Проаналізуйте функціонування законів М. Дюверже на прикладах конкретних країн.

Література: [6, 9, 15-18].

2.2. Змістовий модуль 2. Вибори та виборчі системи

Тема 10. Сутність сучасних політичних виборів.

Питання для обговорення

1. Вибори і демократія: вибір політичний; вибір та обрання; вибір та делегування; делегативна демократія; конституційний вибір; інституційні гарантії демократії.
2. Суть політичних виборів. Справжні та несправжні вибори.
3. Значення виборів у різних виборчих систем.
4. Функції політичних виборів. Функції конкурентних виборів. Функції виборів у перехідних суспільствах. Типи політичних виборів.

Питання для дискусії

1. Вибори завжди пов'язані з голосуванням. Однак за всієї близькості цих понять вони істотно різняться. Наведіть ці відмінності.
2. За яких умов вибори можна вважати знаряддям політичного маніпулювання?

Література: [1, 3, 18-20].

Тема 11. Виборче право та його відповідальність за його порушення

Питання для обговорення

1. Політичні свободи. Виборче законодавство.
2. Політична участь.
3. Виборче право. Принципи виборчого права. Виборче право і демократизація виборчого процесу.
4. Виборчі обмеження і привілеї. Відповідальність за порушення виборчих прав.
5. Форми незаконного впливу на виборців та способи протидії їм.

Ситуаційні задачі

Ситуація 1. До комісії звернувся виборець, який прибув зі Сходу України та у якого нема документів, що засвідчують його особу, але він хоче взяти участь у виборах. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Ситуація 2. Юнак в день виборів виповнилось 18 років. Але в списках виборців його не має. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Ситуація 3. До комісії звернувся виборець. Його дружина захворіла і не може особисто прийти до дільниці, але не бажає втратити право голосу. Вона написала довіреність на ім'я чоловіка та доручає йому свій паспорт. Чоловік просить видати бюлетень і за дружину. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Ситуація 4. Коли виборець заповнював бюлетені, він помилково відмітив прізвище не того кандидата, за якого мав намір голосувати. Він просить комісію видати йому новий бюлетень замість зіпсованого. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Ситуація 5. На виході з виборчої дільниці журналісти місцевої телекомпанії беруть у виборців інтерв'ю, в тому числі задають питання, кому виборці віддали свій голос. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Ситуація 6. Жінка похилого віку забула окуляри і не може сама заповнювати сама бюлетень. Вона звернулася із проханням про допомогу до члена комісії, який видавав бюлетені. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Ситуація 7. Коли настав час підрахунку голосів, зважаючи на великий обсяг роботи, офіційні спостерігачі запропонували допомогу членам комісії. Яким повинно бути рішення виборчої комісії?

Література: [2-9, 15].

Тема 12. Виборча кампанія та виборчий процес.

Питання для обговорення

1. Передвиборна кампанія. Виборча кампанія. Виборчий період.
2. Засади виборчого процесу. Головні процедури виборчої кампанії.
3. Підготовка виборів. Призначення виборів.

4. Утворення виборчих округів. Утворення виборчих дільниць. Приміщення для голосування.
5. Утворення органів що проводять вибори. ЦВК. ОВК. ДВК. Реєстрація виборців. Списки виборців. Висування кандидатів. Номінація кандидатів політичними партіями. Попередні вибори.
6. Номінаційні зїзди партій. Реєстрація кандидатів. Кандидат у депутати. Імунітет кандидата у народні депутати. Декларація про майно кандидата у депутати.
7. Виборча застава. Скасування реєстрації кандидатів. Офіційне оголошення учасників виборчого процесу. Агітація.
8. Повторне голосування. Підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування.
9. Офіційне оприлюднення результатів виборів. Фінансування виборів.

Література: [1-4, 10].

Тема 13. Виборчий менеджмент і характеристика виборчого штабу

Питання для обговорення

1. Роль виборчого менеджменту.
2. Вимоги до організації та структури виборчого штабу.
3. Сутність роботи фахівця з виборчих кампаній.

Література: [16-20].

Тема 14. Стратегія і тактика виборчої кампанії

Питання для обговорення

1. Загальні принципи стратегії виборчої кампанії. Електоральне середовище та ресурси.
2. Моделі виборчої кампанії. Різновиди виборчих стратегій.
3. Визначення цілей і основні етапи виборчої кампанії.
4. Тактика зв'язків з громадськістю у виборчий період.

Література: [2, 3, 10, 13].

Тема 15. Сучасні технології політичної боротьби.

Питання для обговорення

1. Роль комунікаційних технологій у виборчому процесі.
2. Структура і зміст виборчих технологій спіндокторингу та іміджмейкінгу.
3. Особливості агітації. Ефективність «брудних» технологій».

Література: [6, 7, 15, 19].

Тема 16. ЗМІ та соціальні мережі у виборчій кампанії.***Питання для обговорення***

1. Сучасний стан і ключові характеристики політичних ЗМІ.
2. Взаємодія політичних партій і мас-медіа. PR політичних партій у ЗМІ під час виборчої кампанії. Незалежні та заангажовані мас-медіа.
3. Методи формування громадської думки під час виборчої кампанії.

Література: [3,8, 12-15].

Тема 17. Загальна характеристика та елементи виборчих систем.***Питання для обговорення***

1. Виборча система. Виборча система та багатопартійність.
2. Виборча система та представництво громад. Виборча система та представництво меншин.
3. Виборча система та представництво жінок.
4. Елементи виборчих систем: виборчий округ, виборчий бюлетень, виборчі списки, способи голосування, виборча формула, виборчий бар'єр.

Питання для дискусії

1. Відомо, що загальність як демократичний принцип виборчого права передбачає участь усіх громадян у виборах. Проте насправді різні політичні режими обмежують це право відповідними цензами. Наведіть реальні приклади цих цензів і специфіку їх прояву в різних країнах.
2. Принцип свободи виборів і добровільної участі в них громадян дотримує більшість демократичних країн. Чи існує інший світовий досвід (на прикладі сучасних демократичних країн).

3. У чому полягає сутність, механізм, переваги та недоліки пропорційної виборчої системи

Література: [1, 3, 18-20].

Тема 18. Типи виборчих систем

Питання для обговорення

1. Мажоритарна виборча система. Різновиди мажоритарної системи за типом голосування.
2. Пропорційна виборча система. Пропорційне представництво та економічне зростання. Розподіл пропорційних систем за рівнем пропорційного представництва.
3. Система партійних списків. Система єдиного перехідного голосу.
4. Напівпропорційні виборчі системи. Змішана виборча система. Куріальна виборча система.
5. Виборчі системи світу.

Література: [4, 9, 13, 18].

Тема 19. Виборчі системи світу.

Питання для обговорення

1. Виборчі системи розвинених демократій.
2. Виборчі системи європейських країн.
3. Виборча система України.

Практичне завдання:

Підготувати схеми виборчих систем таких країн:

- мажоритарної системи (Великобританії, Канади, Сполучених Штатів Америки, Білорусі та ін.);
- пропорційної системи (Бельгії, Болгарії, Австрії, Франції, Італії, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Фінляндії та ін.);
- комбінованої системи (Албанії, Ізраїлю, Австралія, України, Росії та ін.).

Література: [5, 15-20].

Тема 20. Референдуми та плебісцити.

Питання для обговорення

1. Референдум в системі прямої демократії.
2. Плебіцит. Народна ініціатива.
3. Референдумкратія. Умови проведення і значення референдумів.
4. Політичні наслідки референдумів.

Література: [1, 3, 18-20].

ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Історія та теорія політичних партій. Етапи історичного розвитку партій.
2. Теорія кризи партії та її інтерпретація.
3. Партії і політична система суспільства.
4. Сучасні дослідження політичних партій. Внесок українських вчених у розвиток партології.
5. Основні підходи до визначення поняття «політична партія». Інституційні ознаки політичної партії.
6. Індикатори політичних партій: організованість, залученість, узгодженість, автономія, проблемна орієнтація, класовість, партійна програма, стратегія і тактика, місце в системі влади, інситуалізація.
7. Функції політичних партій у політичній системі суспільства.
8. Організаційні моделі політичної партії: класичні та сучасні підходи.
9. Внутрішньопартійна демократія: сучасні проблеми та тенденції вирішення.
10. Суть поняття партійне керівництво. Типи партійного керівництва.
11. Теорія коаліцій.
12. Формування системи критеріїв типологізації політичних партій.
13. Функціональний та організаційний виміри класифікаційного поділу політичних партій
14. Альтернативні класифікації політичних партій.
15. Джерела та напрями трансформації партій.

16. Законодавство України щодо діяльності політичних партій.
17. Політичні посади в Україні. Розмежування адміністративних та політичних посад.
18. Політична ідеологія: різновиди та особливості.
19. Ідеологія радикальних політичних об'єднань.
20. Ідеологія центристських політичних об'єднань.
21. Основні принципи створення партійних програм.
22. Особливості ідеологічної ідентифікації політичних партій в Україні.
23. Демократичні стандарти фінансування політичних партій.
24. Світовий досвід фінансування політичних партій.
25. Практика фінансової діяльності партій у сучасній Україні.
26. Специфіка застосування політичних технологій у роботі партій.
27. Особливості побудови іміджу політичної партії та її репутації.
28. Девіантні технології у діяльності політичних партій.
29. Наукові підходи до трактування феномену «партійна система». Сучасні підходи до типологізації партійних систем.
30. Функції партійних систем та їхній взаємозв'язок з виборчою системою.
31. Способи визначення конфігурації партійних систем: використання емпіричних досліджень масового виборця; аналіз думки експертів; аналіз елементів партійної системи.
32. Поняття виборів. Умови ефективності виборів. Типологія виборів.
33. Прямі та непрямі вибори: порівняльна характеристика. Додаткові та часткові вибори.
34. Сутність “первинних виборів”. Поняття обов'язковості виборів.
35. Функції виборів, їх змістовна характеристика.
36. Вибори як знаряддя політичного маніпулювання. Шляхи та чинники нейтралізації маніпуляції.
37. Вибори і голосування: спільні та відмінні риси понять.

38. Поняття виборчого права. Характеристика принципів виборчого права.
39. Джерела виборчого права.
40. Структурні компоненти інституту виборів та їх характеристика.
41. Поняття виборчого цензу. Основні виборчі цензи.
42. Основні принципи проведення виборів у демократичному суспільстві.
43. Історія становлення інституту виборів на заході.
44. Інститут виборів в Україні: історичний аспект.
45. Основні етапи виборчого процесу, їх характеристика.
46. Поняття виборчого округу; типи виборчих округів; виборчі дільниці.
47. Реєстрація виборців: необов'язкова і обов'язкова. Типи списків виборців.
48. Висування кандидатів у депутати: характеристика шляхів висунення.
49. Сутність виборчої застави.
50. Проблема фінансування виборів. Характеристика джерел фінансування виборів.
51. Офіційні та неофіційні бюлетені; голосування поштою, за довіреністю.
52. Етап підрахування голосів і підбиття підсумків голосування.
53. Зміст понять “вибори”, “політичні вибори”, “виборча кампанія”.
54. Особливості вибору за різних політичних режимів.
55. Умови ефективності виборів.
56. Поняття виборчої системи. Типологізація виборчих систем.
57. Структурні компоненти інституту виборів та їх характеристика.
58. Етапи проведення референдуму.
59. Зміст понять “виборче право”, “активне виборче право”, “пасивне виборче право”.
60. Мажоритарна виборча система: поняття, типологія, практика застосування.
61. Висування кандидатів у депутати: характеристика шляхів висунення.
62. Відкриті, закриті та вільні партійні списки, їх зміст.
63. Поняття референдуму і плебісциту.

64. Способи підрахунку голосів за пропорційної системи.
65. Моделі виборчих систем.
66. Особливості становлення виборчої системи в незалежній Україні.
67. Електоральна культура.
68. Геополітичний аспект у виборчому процесі та принципи його відображення у виборчих системах.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Анатомія політичного маніпулювання : [навч. посіб.]. Ніжин : ДС Міланік, 2007. 223 с.
2. Бучин М. А. Демократичні принципи виборів: політико–правові аспекти регулювання в Україні. Львів : Вид–во Львівської політехніки, 2012. 364 с.
3. Варій М. Й. Політико-психологічні передвиборчі та виборчі технології : [навч. метод. посібник] К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. 400 с.
4. Дерев'янка С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. 848 с
5. Ідеологічне позиціонування політичних партій в Україні. [Укр. незалеж. центр політ. дослідж.]. Київ: Агентство «Україна», 2013. 52 с.
6. Конончук С. Г. Партійна система України: ідеологічний вимір. [Укр. незалеж. центр політ. дослідж.]. Київ: Агентство «Україна», 2010. 76 с.
7. Кочубей Л.О. Виборчі технології: навч. посіб. К. : Український центр політичного менеджменту, 2008. 332 с.
8. Мейтус В. Политическая партия: стратегия и управление. Київ: Эльга, Ника-Центр, 2004. 404 с.
9. Обушний М. І. Партологія : [навч. посібник]. Київ: Арістей, 2006. 432 с.
10. Охотін П. Виграти вибори. Покрокова інструкція. Київ: Смолоскип, 2015. 260 с.
11. Партії та громадсько-політичні рухи: світовий досвід і Україна : конспект лекцій до навчальної дисципліни / [уклад. В. А. Ребкало, Л. В. Гонюкова]. Київ: Вид-во НАДУ, 2004. 88 с.
12. Примуш М. В. Політичні партії : історія та теорія. Київ: Професіонал, 2008. 416 с.
13. Романюк А. Партії та електоральна політика. Львів : ЦПД – «Астролябія», 2005. 365 с.
14. Сучасний виборчий PR / [за ред. В. В. Лісничого]. Київ: Професіонал, 2004. 512 с.

15. Хімченко О. Г. Політичні партії і виборчий процес в умовах розбудови демократичного суспільства: Навчальний посібник. Київ, 2006. 208 с.
16. Шведа Ю. Вибори від А до Я. Настільна книга менеджера виборчої кампанії. Київ: Астролябія, 2015. 384 с.
17. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій і партійних систем : [Навч. посібник]. Львів : Тріада плюс, 2004. 528 с.
18. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні. Львів, 2010. 462 с.
19. Шведа Ю. Р. Партії та вибори : енциклопедичний словник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 750 с.
20. Шведа Ю. Партії та вибори: європейський досвід і українські реалії. Енциклопедичний словник. Львів, 2009. 500 с.
21. Шведа Ю. Політичні партії у виборах: теорія та практика виборчої кампанії : навч.–метод. посіб. Київ : Знання, 2012. 373 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ

1. Балабан Р. Фінансовий вимір виборчого алгоритму. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса*. 2010. Вип. 6. С. 161—168.
2. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
3. Буркут І. Г. Виборчі технології: регіональний досвід. Чернівці : Букрек, 2009. 240 с.
4. Вальчишин П. Виграти вибори. Покрокова інструкція. Київ, 2014. 136 с.
5. Вархов Г. В. (2015) Особливості партійної структури Європейського Парламенту. *Панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету*, 13, 164-169.
6. Вархов Г. В. (2015) Структура, повноваження та особливості діяльності Європейського Парламенту. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*, 3 (27), Івано-Франківськ, 82-93.
7. Вархов Г. В. (2015) Новий партійний склад Європейського Парламенту: майбутнє Європейського Союзу. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*, 3 (31), Івано-Франківськ, 99-107.
8. Вахняк Г. В. (2016) Політичні групи євроскептиків у партійній структурі Європейського Парламенту. *Політикус: науковий журнал*, 3, Одеса, 44-48.
9. Вахняк Г. В. (2016) Інституційний вимір британського євроскептицизму: сучасний стан та особливості розвитку. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*, 3 (35), Івано-Франківськ, 106-115.
10. Вибори в Європейському Союзі / За ред. Ковриженка Д. С. ; Лабораторія законодавчих ініціатив. К. : ФАДА, ЛТД, 2006. 156 с.
11. Григор'єв, О. В. (2018). Демократична перспектива Угорщини: проєкція на реформи В.

Орбана та партії Фідес (2010–2018). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін, 24, 72-77.

12. Григор'єв, О. В. (2018). Виклики ліберальній демократії в умовах росту популізму: кейс Чехії. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*, 6 (50), 42-48.
13. Груєва, О. В. (2016). Методологічні засади аналізу політичного акціонізму. *Політикус*, 4, 5–8.
14. Груєва, О. В. (2016). Інсталяція як новітня форма політичного акціонізму. *Вісник Дніпропетровського університету ім. Олеся Гончара. Серія Філософія. Соціологія. Політологія*, 5, 17–24.
15. Груєва, А. (2018). Политический перформанс как технология коммуникативной интеракции. *Administrare Publică. Revistă metodică-științifică trimestrială*, 1, 128–132.
16. Зеленін В. Основи міфодизайну. Психотехнології керування медіареальністю. Київ: Гнозис, 2017. 268 с.
17. Ковриженко Д. Європейський досвід фінансування партій та виборчих кампаній. *«Часопис ПАРЛАМЕНТ»*. 2009. № 2. С. 23-64.
18. Колесников О. Еволюція виборчих технологій у контексті демократичного процесу в Україні. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2011. № 2. С. 56—64.
19. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство. Національний університет «Києво–Могилянська Академія». Київ: Час Друку, 2011. 132 с.
20. Кондорсе. Про вибори. Львів: Літопис, 2004. 144 с.
21. Кривошеїн В. В. Іміджологема: поняття, структура. *Вісн. Дніпропетровськ. ун-ту. Соціологія. Філософія. Політологія*. Вип. 8. Д. : ДНУ, 2002. С. 188—192.
22. Кулеба Д. Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот. Київ: Книгалав, 2019. 384 с.
23. Лебедюк В. М. Фінансування політичних партій в Україні: механізми державного контролю. *Інвестиції : практика та досвід*. 2011. № 14. С. 100—103.
24. Ляпина Т.В. Политическая реклама. Київ: Альтерпрес, 2000. 148 с.
25. Мостіпан О. М. Основні підходи до визначення критеріїв та чинників ефективності виборчих систем. *Гілея : зб. наук. праць*. 2011. Вип. 7. С. 585–590.
26. Мостіпан О. М. Ефективність мажоритарної, пропорційної та змішаної виборчих систем. *Держава і право [Текст]: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. К., 2011. Вип. 53. С. 683–689.
27. Наумкіна, С. М., Груєва, О. В. (2016). Політичний гепенінг у системі акціоністських форм політичної активності. *Вісник Донецького національного університету. Серія Політичні науки*, 1, 86–91.
28. Нахапетов В. М. Участь місцевого телебачення у виборчих кампаніях : монографія. Одеса. : Астропринт, 2000. 40 с.
29. Павлова Л. Чинники формування стратегій виборчих кампаній в сучасній Україні.

Гілея. 2012. № 6. С. 641–644.

30. Пінто-Душинський М. Довідник «Фінансування партій та виборчих кампаній»: огляд. *Політичні фінанси: Регулювання і практика* : Матеріали міжнародної конференції, м. Київ, 29 квітня 2002 р. К. : Європа 21, 2002. С. 87—108.
31. Полтораки В. Избирательные кампании: научный подход к организации. Київ: Знання України, 2004. 120 с.
32. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн. Нові комунікативні технології ХХІ століття. Київ: Києво-Могилянська академія. 2017. 260 с.
33. Ростецька С. І. Ліві рухи в Європі: регіональний зріз. *Науковий журнал «Politicus»*. 2016. № 3. С. 120 – 125.
34. Старосольський В. Принцип більшості. Львів: Літопис, 2018. 312 с.

Інформаційні ресурси

1. Науковий журнал «Politicus». <http://politicus.od.ua/> (Дата звернення 18.08.2019)
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (Дата звернення 11.08.2019)
3. Національна парламентська бібліотека України : офіційний сайт. URL: <http://nplu.org> (Дата звернення 12.08 2019)
4. Про вибори народних депутатів України : Закон України №4061 від 17.11.2011 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>(Дата звернення 18.08.2019)
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад» Закон України № 157-УІІ від 05.02.2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>(Дата звернення 12.08 2019)
6. Про місцеві вибори : Закон України № 595-VІІІ від 14.07 2015 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19> (Дата звернення 11.08.2019)
7. Про політичні партії в Україні: Закон України № 2365-ІІІ від 5.04.2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> (Дата звернення 12.08 2019)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдул С. В. Віктимологічні аспекти корисливо-насильницьких злочинів відносно мігрантів в Україні : монографія / Одеський ДУВС. – Одеса, 2009. – 141 с.
2. Гумін О. М. Кримінально-насильницька поведінка проти особи : монографія / О. М. Гумін; Львівський ДУВС. – Львів, 2009. – 359 с.
3. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним з сексуальним насильством : монографія / О. М. Джужа; КНУВС. – К. : Атіка, 2009. – 239 с.

4. Вербенський М. Г. Транснаціональна злочинність : монографія / М. Г. Вербенський; МВС України. Дніпропетровський ДУВС. – Дніпропетровськ : «Ліра ЛТД», 2009. – 355 с.
5. Водько М. П. Кримінально-правова регламентація протидії організованій злочинності : монографія / М. П. Водько, О. О. Подобний; МВС України. Одеса ДУВС. – Одеса : Юрид. літ., 2010. – 191 с.
6. Батиргареева В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія / В. С. Батиргареева; Акад. прав. наук України. Ін-т вивчення проблем злочинності. – Х. : Право, 2009. – 574 с.
7. Андрушко А. В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : монографія / А. В. Андрушко; за ред. В. М. Поповича. – Ужгород : Ліра, 2011. – 246 с.
8. Мицак Б. Ф. Попередження незаконного заволодіння транспортним засобом: монографія / Б. Ф. Мицак, В. П. Захаров; Львів. ДУВС. – Львів, 2010. – 367 с.
9. Женунтій В. І. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінальноправовий та кримінологічний аспекти, запобігання : монографія / В. І. Женунтій, А. М.

